

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Rūta Kazlauskienė

**PUBLIC LAW IN STATUTES
OF LITHUANIA AND ITS LASTING
VALUE IN MODERN LITHUANIAN
LEGAL SYSTEM**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2009

The Doctoral Dissertation has been written during the period of 2001-2009 at Mykolas Romeris University.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Vytautas Andriulis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The Doctoral Dissertation is defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University:

Chairman of the Council:

Prof. Habil. Dr. Mindaugas Maksimaitis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Members:

Assoc. Prof. Dr. Dangutė Ambrasienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Antanas Marcijonas (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Prof. Habil. Dr. Viktoras Justickis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Jevgenij Machovenko (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Opponents:

Dr. Solveiga Cirtautienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Juozas Skirius (Vilnius Pedagogical University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

The public defense of the Doctoral Dissertation will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on the 11th of November 2009 at 3:00 PM in the conference hall of Mykolas Romeris University (room I-414).

Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The summary of the Doctoral Dissertation was sent out on the 9th of October 2009.

The Doctoral Dissertation is available at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimno ave. 51, Vilnius, Lithuania) and the Library of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20 and Valakupių str. 5, Vilnius, Lithuania; V. Putvinskio str. 70, Kaunas, Lithuania).

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Rūta Kazlauskienė

**VIEŠOJI TEISĖ LIETUVOS STATUTUOSE
IR JOS IŠLIEKAMOJI VERTĖ
ŠIUOLAIKINEI LIETUVOS TEISINEI
SISTEMAI**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2001-2009 metais Mykolo Romerio universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Vytautas Andriulis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. habil. dr. Mindaugas Maksimaitis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:

doc. dr. Dangutė Ambrašienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Antanas Marcijonas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

prof. habil. dr. Viktoras Justickis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Jevgenij Machovenko (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Oponentai:

dr. Solveiga Cirtautienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Juozas Skirius (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. lapkričio 11 d. 15.00 val. Mykolo Romerio universiteto konferencijų salėje (I-414 aud.).

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2009 m. spalio 9 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius, Lietuva) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20 ir Valakupių g. 5, Vilnius, Lietuva; V. Putvinskio g. 70, Kaunas, Lietuva) bibliotekose.

Rūta Kazlauskienė

PUBLIC LAW IN STATUTES OF LITHUANIA ITS LASTING VALUE IN MODERN LITHUANIAN LEGAL SYSTEM

Summary

Relevance and Problems. The present work has undisputable links with problems of modern law. Division of law into public and private is experiencing a rebirth in contemporary Lithuanian case law: the categories of the private and the public are used both in case law¹ and in legislative procedure². It should

¹ Notions of public and private law are used in Resolution No 28 of 21 December 2000 of the Supreme Court of Lithuania „On Case Law of the Republic of Lithuania in Application of Norms of International Private Law“. *Case Law*, 2000, No 14, also in Resolution of 20 February 2008 of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania *On conformity of higher legal-education qualification requirements for persons wishing to perform duties of judge according to the procedure laid down in laws, as approved in Resolution No 1568 of 4 October 2002 of the Government of the Republic of Lithuania* „On Approval of Higher Legal-Education Qualification Requirements for Persons Wishing to Perform Duties of Judges According to the Procedure Laid Down in Law to Article 51(1) of Law on Courts of the Republic of Lithuania (versions of 24 January 2002, 18 May 2004, 1 June 2006) and to Article 5(1) of Law on Coming into Force and Implementation of Law Amending the Law on Courts of the Republic of Lithuania“ (case No 19/05) etc., and the notion of public interest – in ruling of 19 April 2006 of Civil Cases Department of the Supreme Court of the Republic of Lithuania in civil case No 3K-3-291/2006 „On Explanation of the Notion of Public Interest (CPC Article 49(1))“. *Case Law*, 2006, No 25; in Resolution of 15 May 2007 of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania „On Conformity of Article 57(3) of the Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania (version of 19 September 2000), Article 10(4) (version of 25 November 1999) and Articles 11(1) and (2) (version of 25 November 1999) of the Law on State Secrets and Official Secrets of the Republic of Lithuania) to Constitution of the Republic of Lithuania“ (case No 7/04-8/04); in Resolution of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania of 5 July 2007 „On Conformity of Article 5(2)(1) (version of 2 April 2002), Article 16(7) (versions of 13 May 1999 and 11 December 2001) of Law on Restitution of Property Rights of the Citizens of the Republic of Lithuania to Surviving Real Estate to Constitution of the Republic of Lithuania“ (case No 03/04-15/04-05/06); in resolution of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania of 23 November 2007 „On Conformity of Procedure for Preparation of Privatisation Objects for Privatisation (version of 10 August 2002) as approved in Article 10(12) of the Law on Privatisation of State-Owned and Municipal Property of the Republic of Lithuania (version of 5 March 2002) and in Resolution No 1427 of 18 December 1997 of the Government of the Republic of Lithuania „On Approval of Procedure for Preparation of Privatisation Objects for Privatisation“ (version of 10 August 2002) to the Constitution of the Republic of Lithuania“ (case No 13/05); in Resolution of 21 December 2006 of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania „On Conformity of Article 5(5) (version of 29 June 2000), Articles 6(1), (3) and (4) (version of 29 June 2000), Article 10(1) (version of 29 June 2000), Articles 15(1) and (2) (version of 29 June 2000) of the Law on the National Radio and Television of the Republic of Lithuania, and Article 31 (4) (version of 29 August 2000) of the Law on Provision of Information to the Public of the Republic of Lithuania to the Constitution of the Republic of Lithuania“ (case No 30/03); in Resolution of 31 May 2006 of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania „On Conformity of Clauses 2.3 and 2.4 of the Resolution No 1170 of 26 September 2001 of the Government of the Republic of Lithuania „On Measures of Regulation of Sugar Market“ and Clause 2 of the Resolution No 879 of 12 June 2002 of the Government of the Republic of Lithuania „On Amendment of Resolution No 284 of 12 March 2001 of the Government of the Republic of Lithuania „On Determination of White Sugar Production Quota“ to the Constitution of the Republic of Lithuania and to Article 4(1) (version of 18 May 2000) and Article 4(2) (version of 8 July 1999) of the Law on Sugar of the Republic of Lithuania“ (case No 42/03); in Resolution of 14 March 2006 of the Constitutional Court of the

be noted, however, that the division of law into public and private is often seen as an axiom not requiring any substantiation, i.e. as something self-evident. But quite a frequent use of the said categories in legal science and practice necessitates detailed examination of such dualism from historical point of view and its substantiation in Lithuanian legal tradition. Thus this examination was provoked by the problem of division of law into public and private and especially substantiation of this legal dualism in Lithuanian legal tradition. It should be noted that the problem comprises a few aspects: first of all – determination of significance of the division of law into public and private for legal system of the Statutes of Lithuania, then – analysis of public-law institutes in the Statutes of Lithuania, and finally – designation of public law problems in contemporary legal system of Lithuania from the point of view of Lithuanian legal tradition.

Attention should be paid to the fact that in Lithuania in 1940-1989 the legal system was formed with negation of the division of law into public and private, since one of the attributes of socialist legal doctrine was negation of existence of private law. At the end of the 20th century, changes of public relations in Lithuania resulted in substantial reorganisation of entire legal system. An objective consequence of the process was reintegration of Lithuanian legal system into the family of Roman-Germanic law and rebirth of the classical theory of division of law into public and private when solving the problem of relation between person and the State and searching for methods to reconcile unavoidable contradictions between collective and private elements, between the need for social stability and the aspiration for individual freedom.

Republic of Lithuania 2006 m. „*On Conformity of the Law on Protected Areas of the Republic of Lithuania, of the Forestry Law of the Republic of Lithuania, of the Law on Land of the Republic of Lithuania, and of Provisions of Regulation on Constructions on Private Land as Approved in Resolution No 1608 of 22 December 1995 of the Government of the Republic of Lithuania* „Approval of Regulation on Constructions on Private Land“ to Constitution of the Republic of Lithuania, on Conformity of the Law on Protected Areas of the Republic of Lithuania and of provisions of Law on Land Reform of the Republic of Lithuania to provisions of the Organic Law on Land Lots Acquisition Subjects, Procedure, Conditions and Restrictions (version of 20 June 1996) as provided in Article 47(2) of the Constitution of the Republic of Lithuania, also on Conformity of Clause 2 of the Regulation on Constructions on Private Land as approved in Resolution No 1608 of 22 December 1995 of the Government of the Republic of Lithuania, „On Approval of Regulation on Constructions on Private Land“ to provisions of the Forestry Law of the Republic of Lithuania and the Law on Land of the Republic of Lithuania“ (case No 17/02-24/02-06/03-22/04), etc.

² The notion of public law is used Articles 1.1(2), 1.10(2), 1.81(3), 6.271(2), 6.321(4) of the Civil Code of the Republic of Lithuania. *Valstybės žinios*. 2000, No 74-2262; the notion of public interest is used in Articles 5(3), 41(2), 49, 50, 83(1), 144(2), 146(5), 150(2), 320(2), 353(2), 365(2) of the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania (versions of Law No IX-743 of 28 February 2002). *Valstybės žinios*. 2002, No 36-1340; the notion of public interests is used in Section XXXIII of the Penal Code of the Republic of Lithuania. *Valstybės žinios*. 2000, No 89-2741; the notion of State interests is used in Article 2(1) of the Work Code of the Republic of Lithuania. *Valstybės žinios*. 2002, No 64-2569; the notions of public and State interests are used in Article 1 of the Penal Code of the Republic of Lithuania. *Valstybės žinios*. 2002, No 37-1341.

Thus in modern Lithuanian case law the categories of public and private law are used frequently – examples can be found both in academic sources and in applications of law – but at the same time the question of relation between public and private law remains open. Presently the problem of division of law into public and private is evident in classification of valid laws, in theoretical research aimed at improvement of legal regulation and in explanation of legal norms. Insufficient attention to the problem results in uncertainty of division of law into public and private, inadequate application of the first or the second, also when determining their interrelation. The role of legal history, a fundamental discipline of law, cannot be disputed in this regard. In this context, identification of public-law institutes in the Statutes of Lithuania would allow forming a new approach to current problems of law. Analysis of the idea to divide law into public and private at the light of history of law can help creating an effective legal mechanism maintaining the balance between public interests of State and society and private interests of individual persons. Probably it is the best incentive for research of experience of the past.

The issue of division of law into public and private is tightly linked with the problem of conception of law as well. Approach towards necessity to divide law into public and private, importance of such a division, its criteria, attribution of some or other legal institutes to public or private law is mostly determined by most general approaches to the law itself, and therefore the research of the legal dualism in the Statutes of Lithuania will serve for deeper understanding of it.

Subject, Purpose and Tasks of the Research. The purpose of the research is, after systemic examination of legal norms of the Statutes of Lithuania, to determine the relation between institutes of public and private law in Statutes of Lithuania, to provide analysis of public-law institutes of the Statutes, also, to reveal lasting value of this Lithuanian tradition for contemporary Lithuanian legal system. . The author believes that analysis of this problem will allow naming the most general historical regularities of law development.

To achieve the research purpose above, the following tasks were formulated: to review historical development of division of law into public and private up till the 16th century, including criteria of such a division, to reveal significance of the division for legal system of the Statutes of Lithuania, to define the notion of public-law institutes in the Statutes of Lithuania, to perform integral analysis of public-law institutes in the Statutes of Lithuania on the basis of achievements of law, history and other disciplines, and, by reviewing public law issues in contemporary Lithuanian legal system, to reveal lasting value of Lithuanian legal tradition.

Research subject of the thesis comprises the Statutes of Lithuania and academic research focused on issues related to the Statutes and the public law. The

research is focused on public-law institutes in legal system of the Statutes of Lithuania, and modern norms of Lithuanian law, case law and doctrine of law as regards the public law. It should be noted that in the present work the Statutes of Lithuania are examined historically, in relation to the most general concept of law as a system (legal system of the Statutes of Lithuania is seen as a category, which is qualitatively higher than simple inner structure) and with regard to singularities of legal thought of the time and the problem of relation among individual, society and the State.

Sources of the Research. The main sources for the present research are the Statutes of Lithuania of 1529, 1566 and 1588, and Lithuanian and foreign references in area of law, history and other disciplines. Informational basis for the work was provided by both modern Lithuanian legal norms and case law and by the legal norms laid down in the Statutes of Lithuania (for research of public-law institutes, edition of the Statute of Lithuania of 1588 in Saint Petersburg was used (1811), also an auxiliary source was used – alphabetical dictionary of Lithuanian laws³ (in addition to the Statute of Lithuania of 1588, to reveal development of public-law institutes, provisions from Statutes of 1566 and 1529 are used). As a source used to reveal the subject of this work, *Decisions of Lithuania* by Petrus Royzius (1563 m.) can be named⁴.

Novelty of the research work. Novelty of the research is determined by aspect of the problem analysis – legal norms in the Statutes of Lithuania and in contemporary practice, case law and doctrine of law are examined in the context of division of law into public and private. In Lithuanian doctrine of law, this is the first systematic research dedicated to problems of public-law institutes in Statutes of Lithuania.

Value of the work. Practical and academic value of the research is determined by its relevance, novelty and conclusions, which deepen and expand knowledge of public-law institutes in Statutes of Lithuania and, at the same time, of interaction among individual, State and society of the time, most general historical regularities of law development, and problems of the public-law category in modern legal system of Lithuania. Conclusions of the work can be used in general theoretical scientific research related to problems of law theory and law history, also in teaching history of law and for didactic purposes, in order to improve the level of general knowledge and culture of law.

In the course of the research, analysis is made, statements are formulated; the conclusions should contribute to formation of the notion of public-law institutes, ensure deeper understanding of law, and thereby finally to contribute to

³ Pocket Dictionary or Brief Content of Polish and Lithuanian Laws. Saint Petersburg, 1810.

⁴ Royzius, P. *Decisions of Lithuania* (1563 m.). Drawn by Andriulis V., translation from Latin by Dalia Dilytė. Vilnius, 2007.

proper conception and evaluation of legislative provisions; results of the research are important for explanation of essence of provisions of modern law.

Defended statements of the thesis. The main defended statements of the thesis are as follows:

1. The law of the Statutes of Lithuania has its internal logic, a system based upon division of law into public and private. In the Statutes of Lithuania, the legal dualism reflected the search for compromise between civil society and the State. The boundary between public and private law institutes in the Statutes of Lithuania was changing – it was influenced by political, economical, social and other needs felt during specific periods of the GDL development. When priorities changed in the values preserved by the GDL, respective changes occurred also in the scope of social relation regulated by the public law.

2. Public law institutions in Statutes of Lithuania regulate relations between the State (Grand Duke) and political nation in shaping national policy, that is, in implementing principles and limits of state power as well as in determining participation of political nation in this process. The norms of the Statutes of Lithuania governing creation of public authorities, organisation of their activities and competence illustrate the trends towards dissolution of public-power functions of the Ruler and emergence of respective institutional forms to implement them.

3. The category of public law in the modern doctrine of law is used as having several meaning, its content depends on context, and the value load is different from that inherent to legal tradition of the GDL; practical significance of the distinction of public law is also different.

Characteristics of structure of the thesis. Structure of the present work is subordinate to logics of research and is determined by goals and tasks. The thesis consists of introduction, five parts, conclusions made on the basis of the work, a list of research references used (at the end of the thesis), and a list of academic publications of the person maintaining the thesis.

Academic discourse of the thesis consists of consecutive research, which is started from analysis of the idea of legal dualism from historical aspect and determination of its importance for system of the Statutes of Lithuania; the work is continued with analysis of public-law institutes in Statutes of Lithuania and naming of public-law problems in modern legal system of Lithuania from perspective of Lithuanian legal tradition and is finished with formulation of conclusions.

The first part, „The Idea of Legal Dualism and Its Importance for System of the Statutes of Lithuania“, examines emergence of idea of the division of law into public and private in ancient Rome, acceptance of qualification of Domitius Ulpianus as a result of medieval reception, and basis is provided for

the opinion concerning significance of the idea of legal dualism for legal system of the Statutes of Lithuania.

The Roman law contained separate thoughts concerning division of law into public and private, but in the positive law of the time the division did not have systematic, functional significance. *Jus publicum* and *jus privatum* categories came to be contrasted only by science of late classical period, while practical significance of such distinction in the legislative body became apparent only much later in the Western Europe. Division of law into public and private law acquired much more important practical and theoretical significance only in 16th century, when the school of postglossators is replaced by humanist school (that is humanist direction in jurisprudence, most widespread among French lawyers).

The GDL realized the dualism of law under impact of Roman and canon law. In the GDL, the doctrine of division of law into public and private acquired theoretical and practical significance in the 16th century, and in this sense the legal heritage of the GDL proves dependence of Lithuanian legal system to the Western legal tradition. In the GDL, thanks to specific circumstances of historical development, there appeared especially favorable conditions for reception of the idea of legal dualism. In GDL, local government played a dominant part, however, the idea of strong, secular GDL was strongly supported as a counter-balance to the expansion of the Polish Kingdom. Therefore, as there appeared a need for a compromise between the state, embodied by the Grand Duke, and personal interests of noblemen, the idea of legal dualism becomes particularly appropriate – at that time in the Lithuanian Statutes private law arises as a sphere of nobleman's freedom, while public law is intended to establish the procedure of government's functioning and its formation, the dichotomy of "free nobleman – the state" conditioned the dichotomy "private law – public law". Thus, the nature of social relations was significant in developing the Lithuanian Statutes, that is, in determining legal regulation of social relations according to the importance of values protected within the state. In the Lithuanian Statutes, legal norms formed a logically consistent system – however, they were grouped not according to the principle of branches, as typical of contemporary legal systems, but according to the significance of political, military, economic interests of the Ruler and his environment. Therefore, in one chapter – from the perspective of contemporary legal categories – we can find criminal, administrative, civil, family legal norms or norms of other legal branches. Lithuanian Statute law is distinguished by internal logic, a system whose corner stone is division of law into public and private. In the Lithuanian Statutes, legal dualism reflected a compromise of the quest between civil nation and the state. When members of classes recognized by the state or separate social groups interacted with government bodies, according to the Lithuanian

Statutes, they were public law subjects, and when they interacted among themselves concerning property relations, they would become subjects of private law. [The author] would like to draw attention to the fact that public law in the Lithuanian Statutes is area, where legal regulation stems from political union, agreement, centralized behavior control method, whose consequence is legal norms of obligatory nature, while private law is the area of individuals' self-regulation, devoted to regulation of individuals' free behavior, where the central question is the issue of private property. The border between public and private law institutions in the Lithuanian Statutes evolved – it was conditioned by political, economic, social and other needs at a particular period of the GDL's development. As emphasis of values protected by the GDL changed, correspondingly, the extent of social relations regulated by public law also changes.

The second, third and fourth parts analyse, in general, institutes of public law in the Statutes of Lithuania. Attention should be paid to the fact that the research of the thesis is oriented towards public-law institutes as they are fixed in the Statute of Lithuania of 1588, and the legal norms of the Statutes of 1529 and 1566 are only analysed to the extent necessary to disclose evolution of the public-law institutes. First of all, it provides analysis of public-law institute of the Ruler's power, i.e. a general characteristics and analysis of its main prerogatives as fixed in public law norms (patronage, foreign policy and military). These parts of the thesis also explore public-law institutes as fixed in the Statutes of Lithuania in relation to freedoms of the nobles, the Council of Lords and Seimas, also judges and courts.

Legal norms defining the Ruler's legal status play the most important role in the Lithuanian Statutes, in all its editions, these norms are included in Chapter I. In the state, where there was no ethnic, linguistic, religious or cultural unity, the only binding force was loyalty to the ruling dynasty, thus, it was specifically the Ruler who defended public interest, which coincided with the interest of a ruling dynasty. The Ruler's power in the Lithuanian Statutes defends public interest, because it limits abuse, it is a liberating rather than limiting force, more welcome than abuse by magnates. Division of the Ruler's public power functions into several increasingly independent one is predictable: as long as powers bestowed on the Ruler remained limited, freedoms of subjects were not clearly discussed, and the role of representative institutions feeble; when the Ruler's prerogatives were established in the Lithuanian Statutes, by forming a counterbalance to the society, subjects' rights and freedoms were also clearly defined, while the significance of representative institutions also increases, at the same time, distinction among public power functions – among legislative, executive and judicial branches – became more pronounced. The existence of prerogatives did not mean that the Ruler could act as he wished.

The Ruler wielded power, because he was a guarantor and defender of justice, thus it was presumed that he shall act according to the law (instances when the Ruler breaches the law were not discussed). Law, in essence, as formed not on the basis of acts ruled by the Ruler, it was the result of a public consensus, thus, the Ruler obeyed Lithuanian Statutes law, which embodied the rights of political nation.

In the GDL, there were both – consultative and prerogative mechanisms at work, ruling mechanism could not function without both of these mechanisms. A certain social order was created thanks to class representation, consultative mechanisms; the new element was created by the fact that the Lithuanian Statutes legally regulated areas of the state's life, where previously local initiative and customs prevailed. In 1529, Lithuanian Statutes established, recorded consultative and cooperation mechanisms, objectively inevitable ones, which *de facto* existed between the Ruler and magnates, while in 1566 and 1588 Lithuanian Statutes reflect predictable further fragmentation of public power functions, further evolution of relations between the Ruler and representative institutions. In any case, the system discussed in the Lithuanian Statutes contained the potential of resolving and regulating conflicts and in his respect procedures of consultations, assent and cooperation played an especially important role. The Ruler's influence was determined by his prerogatives, however, these were not static, and they lost effectiveness unless used wisely and cautiously. Within scientific literature, relations between the Ruler and representative institutions were analyzed through the perspective of constant confrontation for too long a time. If one puts aside confrontation model, it becomes obvious that strong Ruler does not necessarily resulted in weak Seimas or Lords' Council – if the Ruler ruled properly, skillfully used his prerogatives, consultative institutions worked for, not against him.

Defense of corporate freedoms from possible encroachments is inseparable norm of 16 c. GDL public life, thus noblemen legal status was regulated by the system of Lithuanian Statutes legal norms, whose corner stone was division of law into public and private: representatives of the dominating class within the state in their relations with power structures were subjects of public law, while in their mutual interactions they were subjects of private law. In chapters of all three Lithuanian Statutes, entitled “On freedoms of noblemen and expansion of the Grand Duchy”, there are legal norms included, which are to be classified as public law, because violation of interests of the nobility – who were obliged to fulfill the duty of protecting the state – defended by these norms, was equivalent to violation of the state's political and economical foundations. Presentation of these legal norms in 1588 Lithuanian Statutes, inside the third chapter, exhibits a certain logical sequence: first of all, it regulates relations between the state (Grand Duke) and political nation (the nobility) on formation of state pol-

icy and participation of political nation (the nobility) in this process, on the limits of state power implementation (1–18 art.), it establishes conditions of membership in the nobility, procedure of proving descent and equates legal status of subjects within class (19–30 art.), after that, there follow legal norms regulating relations of the nobility with other recognized classes or social groups of the GDL (31–35 art.), it identifies freedoms that form economic foundations of the GDL and their limitations by public interests (36–51 art.). Thus, the Ruler did not possess the monopoly of power – untouchable freedoms of noblemen fell beyond the limits of his prerogatives and the Lithuanian Statutes very clearly defined the limits of the Ruler’s power, to respect freedoms of subjects meant looking for means to protect them, to establish them by law and to change provisions only with assent. The right to life, freedom and property were defended: according to Lithuanian Statutes, life, freedom or property cannot be taken away from noblemen without court, and if the law changed, then it was done with a permission of those, whose rights this fact affected.

Lithuanian Statutes law recorded ways, by which disputes and conflicts about law were resolved. Establishment of court institutions in the Lithuanian Statutes was predetermined by public interest – the need to uphold order and calm in the GDL, whose fulfillment is not possible without a possibility of peaceful resolution of conflicts about law among competing groupings. Legal norms classified as public law of Lithuanian Statutes discuss in detail the system of courts significant for subjects belonging to the nobility, its formation, functioning procedure, while other courts are mentioned and discussed to the extent that it was significant to interests of the dominating class. In 1529, for the period of Lithuanian Statutes validity, functions of enforcement of justice and governance were strictly separated in institutional sense, local territorial courts would examine both – criminal and civil cases, they sentenced not only noblemen, but also people of common class, and in 1566 and 1588, provisions of Lithuanian Statutes witness *pavietai* (administrative districts) implemented territorial noblemen class courts, which specialized in cases of a particular category, that is their professional competencies were defined, subjects of legal power and administrative power in *pavietai* not always coincide. In 1529, while Lithuanian Statutes were in force, instance court system was still evolving, in any case, a case – independent of its nature and significance – could be heard directly by the court of the Ruler, bypassing local courts, namely, the Ruler was considered to be supreme judge and guarantor of justice. In 1566 and 1588, there were consistent efforts made to implement in the Lithuanian Statutes instance court system by creating in *pavietai* first instance common nobility courts of strictly class-based nature, foreseeing a possibility to appeal their decisions to higher instance, ultimately, the court – rather than the executive or other institution – becomes final arbiter and supreme institution for resolving

noblemen's arguments on law and invoking 1588 Lithuanian Statutes legal norms. According to Lithuanian Statutes, justice is served in the name of the Ruler, yet the Ruler – capable of delegating certain *urėdai* (stewards) to pass necessary governance acts – does not have powers to delegate to subjects, authorized to serve justice, to pass specific rulings in cases. Thus, already in 1529, in the Lithuanian Statutes, when resolving a case, authorized subjects do not implement, but apply in a sovereign fashion the law, and in this respect the function of serving justice becomes relatively independent. It is attempted to ensure independence of subjects, authorized to serve justice in the name of the Ruler, in the Lithuanian Statutes by provision, which obliges in resolving a case, passing a judgment, to act only in pursuant of legal norms of Lithuanian Statutes, also, in pursuant of the fact that – at least formally – in resolving a case they do not answer to anybody.

The third part, „Problem of Public Law in Contemporary Legal System of Lithuania from the Point of View of Lithuanian Legal Tradition“, names problems of public law in modern legal system of Lithuania from the point of view of Lithuanian legal tradition, shows practical significance of the distinction, and draws attention to ambiguity of the public law category in modern doctrine of law.

In identifying issues of public law categories in contemporary Lithuanian legal system it was observed that the category of public law in contemporary legal doctrine is used as one with multiple meanings, its content depends on the context, its normative charge differs from that one typical of GDL legal tradition, practical meaning of distinguishing public law is also different.

In identifying public law issues in contemporary Lithuanian legal system, one reveals lasting value of Lithuanian legal tradition. It is observed that public law category is *de facto* used as a conditional category of normative nature reflecting certain normative provisions, in essence, distinction of public law reflects values of a specific society, the category of public law is of ideological nature. For this reason, it is very important what normative charge public law category holds within itself. GDL legal experience indicates normative reference points, in explaining the nature and purpose of public law, which also remain relevant for legal system of contemporary Lithuania, which is something that has lasting value until our days. By calling as a basis for this scientific research lasting value of public law in the Lithuanian Statutes, one claims that, even though ideological concept of public law is typical of contemporary Lithuanian legal system, its normative charge differs from that one typical of GDL legal tradition: unjustifiable expansion of public law area pushes into oblivion experiences of Lithuanian legal tradition, which claims the purpose of distinguishing public law as the basis of individual's freedom.

The function of public law in the Lithuanian Statutes is not only to organize community, its primary purpose, essentially, is to prevent – to the extent that it is possible – destruction of personal freedoms of nobleman in organized society by enumerating specific freedoms of nobleman, which are recognized by the state and protected by public law, through regulation of public government institutions ensuring creation and functioning of these freedoms. The idea of public law as resistance to possible tyranny, violence permeates the Lithuanian Statutes; in historical retrospective, its purpose in was to limit possible abuse of the state, which was embodied by the Ruler in respect of noblemen. In this respect, Lithuanian Statutes law was intended for reaching a compromise between interests of political nation and the Ruler, key reason for existence of legal dualism lies in social designation of the law, that is, in ensuring the balance of interests; dualism of public and private law was emphasized at the time when freedoms of noblemen were spelled out. Thus, in Lithuanian legal tradition, public law was distinguished as a condition of protecting freedom. Following Lithuanian legal tradition, values embodied in the Constitution of the Republic of Lithuania – protection and defense of individual rights and lawful interests and public interest – should not be contrasted. In explaining legal norms, one should apply the principle of balance between individual rights and lawful interests and public interests. However, such conception of public law is sometimes forgotten in contemporary Lithuanian law doctrine.

If one views Lithuanian contemporary law not as static, but as dynamic phenomenon, it is noted that there are efforts put forward to regulate more and more activity areas centrally, by opposing subjects' autonomy and the potential of legal regulation initiative. However, the idea of maximum expansion of contemporary public law area is not supported by any objective arguments, while negative attitude towards maximum expansion of personal freedom in law is grounded in often dubious ethical proclamations. Contemporary Lithuanian legal system with its claim to regulate via public law method exceedingly many areas of human activity, in fact, is little adapted to organize public life and ensure individual's freedom in organized community, in any case, much less that its proponents claim. In this respect, when evaluating the main purpose of distinguishing public law in the Lithuanian Statutes from the perspective of its viability, one is left disappointed. In following Lithuanian legal tradition, public law regulation method should be used to clearly define in advance the limits of government, by preventing usurping of individual's personal freedom area.

It is noted that the Lithuanian Statutes constituted a significant step in realizing the idea that public law is a closed system. It corresponded to the needs of the GDL of the time, as they were perceived by its political nation: public law in the Lithuanian Statutes is resistance to possible tyranny of the Ruler, the measure of defending independence under the condition of union with the Pol-

ish Kingdom, it is the guarantee of noblemen's freedom, its aim – to set the limits of public government. Public law, recorded in the Lithuanian Statutes remained a guarantee of noblemen's freedom, because it could not be suddenly replaced, by a single individual, including the Ruler himself, senators and other highest state *urėdai*; public law norms could not be changed arbitrarily, according to a whim. In contemporary society, it is considered that the most rational, quickest way to tackle all ills is by passing new legal normative acts, by extending the area of public relations regulated by public law method, thus forgetting that such way often is too quick to be effective, while impact of a legal normative act bears numerous side effects, in fact, it is often difficult to foresee. After evaluation of the state of contemporary Lithuanian legal system in historical retrospective, one has to observe that it is namely because of the mentioned circumstances that the area of public law regulation is over-extended, and such situation hardly goes together with the ideal that was upheld by Lithuanian legal tradition, that is, the ideal of public law as condition of individual freedom.

Methodology of research. The work is not aimed at comprehensive analysis of legal institutes in the Statutes of Lithuania, and therefore it is very important to accurately define boundaries of the research. Evidently, academic disputes concerning the Statutes of Lithuania most often occur on the basis of a selected aspect or method of analysis. Presently a tendency is seen in researches of law to interpret it pragmatically, as entirety of State-sanctioned rules, and the attempts to find out why and how it was developing and what it should be like is decreasing in number; thus by fixing the present moment no attempts are made to look for regularities of law development. These rules, however, have a meaning only in the context of the time, the worldview and the way of thinking of a period, its values, and historical research of law first of all means familiarisation with regularities of its development. The present work looks back to sources of law important in the past, the Statutes of Lithuania, in an attempt to understand institutes of public law as fixed therein and regularities of their historical evolution, and to disclose the change of the public law concept in modern legal system of Lithuania from the point of view of Lithuanian legal tradition. Therefore historical method prevails in this work – institutes of public law in the Statutes of Lithuania are examined in relation to circumstances, under which the legal relations governed by them were established.

It should be noted that most often historical facts are assessed through a prism of well-known events (such as collapse of State, etc.). Then faults of administration, State governance and sources of law, inherent to many States of the time, frequently look like evident structural and essential faults of the system, determining a certain course of events. Thus the historical processes are examined as if looking at future events, and history of law is examined by searching for a starting point in the present or in a past event with some impor-

tance at least. Any significant event gives birth to multiple explanations why should it have happened, and so we meet the problem when modern stereotypes affect research of history of law. In the 16th century, however, evolution of statehood and law experienced a crisis, and entire evolution of events of the century shows that the process of political development could have turned not towards creation of national State but towards any other direction. Expansion – economical, intellectual, spiritual, just as geographical – and conflict – social, religious and international – mark, as a red thread, the 16th century linking all the changes related to Renaissance, Reformation and Counterreformation into one entirety. Therefore the present work aims to dissociate itself from determinism, and it is believed that social structures and legal institutes are not necessarily to develop in a predetermined direction.

It should be noted that in addition to the historical method, in order to disclose the subject of the work, other research methods were used: logical, systematic analysis, teleological, comparative, linguistic, and descriptive. Combined application of these methods has highly influenced comprehensiveness, substantiation and reliability of generalisations and conclusions obtained in the research.

Systemic analysis method, used in the dissertation, helped to analyze problems, which cannot be researched in isolation, whose identification demands to examine their mutual ties. It is noted that application of the mentioned method in this dissertation is inevitable, since the aim of this work is to research from a systemic perspective legal norms of Lithuanian Statutes.

The subject of this research conditioned the necessity to use not only systemic and historic methods, but also the methods of formal logic: analysis, synthesis, induction, deduction, by applying them systemically for analysis of public law institutions of Lithuanian Statutes (dogmatic method). Thus, to achieve the goals of scientific research work, invoked methods of formal logic are necessary to reveal the content of legal norms of the Lithuanian Statutes, to provide conclusions and generalizations. When explaining the content of legal norms, different opinions of legal and history researchers are provided, which – by critically assessing them – are either used to support argument or are refuted and a different way of explaining legal norms is provided. Using descriptive method, in this dissertation, the author presents the concept of separating law into public and private, its historical development and reception in 16 c.⁵

The dissertation employed comparative method to draw parallels between 1529, 1566, 1588 Lithuanian Statutes legal norms, in an attempt to present

⁵ The research encompasses a fairly long stretch of time, since emergence of teaching about division of law into public and private is traditionally associated with Ulpianus' name, while necessity to review, at least shortly, the essence of this teaching is determined by the nature of GDL legal system.

analysis of public law institutions. It is noted that in 16 c. GDL, various, relatively independent legal systems were in operation alongside each other, various sources of law — privileges of lands, regions, ethnic minorities, privileges of the Church and canon law, city privileges and Magdeburg law, custom law norms, Lithuanian Statutes, Seimas Constitutions. Thus, it is obvious that the mentioned relatively independent legal systems for a fairly long time were simply in operation alongside legal norms of the Lithuanian Statutes, therefore, in this work, the author seeks to view Lithuanian Statutes legal system in the context of legal systems that existed in parallel at the time.

This work examines public law institutions in legal sense, that is, how they were understood and established in the Lithuanian Statutes. Linguistic method played an important role in explanation of the content of Lithuanian Statutes legal norms, because in analyzing them the author took into account grammar, syntax and other language rules. One should draw attention to the fact that specific nature of researched sources led to the use of documents in various languages, establishing the same legal norms of Lithuanian Statutes, in order to reveal the content of legal norms⁶. In order to reveal the content of legal norms, the author invoked document analysis methods – both classical (traditional) and

⁶ As the basis for examining public law institutions, [the author] took 1588 Lithuanian Statute edition in Petersburg (1811) in Polish and Russian languages running in parallel (original of 1588 Lithuanian Statute was published for the first time in chancellery Slavic language in 1588 in Vilnius, and later in 1588-1600 years, repeated twice. Its later editions appeared in 1614, 1619, 1648, 1744, 1786, in 1819 it was translated in Polish, and 1811 edition was done in Polish and Russian languages in parallel, in 1854, for scientific purposes, it was published in Moscow. After Lithuanian restored its statehood in 1918, during 350 years anniversary commemoration, in Kaunas in 1938, there was published 1588 Lithuanian Statute authentic text (Lappo, I. *1588 m. Lietuvos Statutas*. Text, vol. 2. Kaunas, 1938), later, during 400 year anniversary commemoration, in 1989, it was published for the second time in Minsk, entitled *Statut Vialikaga Kniastva Litouskaga 1588. Teksty. Davednik. Kamentaryi*). It is noted that 1529 and 1566 Lithuanian Statutes were not published up until the middle of 19 c. and remained in various forms (transcripts) in manuscripts. [The author] used 1529 Lithuanian Statutes 2001 edition: *Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.)* (The First Lithuanian Statute). Valikonytė, I.; Lazutka, S.; Gudavičius, E. Vilnius: Vaga, 2001 (a number of 1529 Lithuanian Statute editions are worth the mention: legal PhD Jonė Deveikė's edition published in 1971 in Chicago and entitled „*Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos 1529 metų Statutas*“ (The Grand Duchy of Lithuania 1529 Statute), 1960 edition of this Statute in Minsk, which was edited by Vilnius University Law faculty professor Konstantinas Jablonskis, also, Dutch researcher Karl von Loewe 1529 translation of Lithuanian Statute into English (*The Lithuanian Statute of 1529. Translated and edited with and commentary*. Leiden, 1976.), in 2002 another translation of this Statute into English was produced (*Lietuvos Statutas. The Statute of Lithuania. Statuta Lituaniae*. 1529. V., 2002.)) and 1566 Lithuanian Statute Minsk edition (*Другий (Волинський) Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года*. Мінск, 2003.), also worth the mention – 1566 Lithuanian Statute Cracow edition (*Statut Litevski drugiej redakcyi (1566) wyd. Piekosonski F. - Archiwum komisji prawniczej*. t. 7. Krakow, 1900) and 1855 Moscow edition.

content analysis (formalized), also, the author used teleological method: by revealing evolution of certain the Lithuanian Statutes legal norms, one is guided towards the goals posed by those legal norms.

Conclusions. Internal logic of the discipline of history determines the search for theoretical regularities. On the basis of this research it can be claimed that:

1. The main goal of the system of the Statutes of Lithuania was to assure balance between public and private interests by legal means, and therefore formulation of the legal norms has its internal logics, taking into consideration their relation to public or private law. Texts of the Statutes of Lithuania evidence that teaching of Domitius Ulpianus have acquired the value of systematisation in the GDL, and in this respect the legal heritage of the GDL proves dependence of Lithuanian legal system to the Western legal tradition. When the need arose for compromise between interests of the State, as embodied by the Grand Duke, and personal interests of the noble, the idea of legal dualism became especially handy – then, in the Statutes of Lithuania, the private law arises as the sphere of freedom of the nobility, and the public law had to establish the procedure for functioning and formation of authority; dichotomy „free nobleman – the State“ has determined the dichotomy „private law – public law“. The presentation of norms of public law with State importance in the Lithuanian Statutes – those defining legal status of the Ruler, State-acknowledged estates or separate social groups in relation with structures of power, also organisation of institutions of State power – confirms that as emphasis of value protected by the Grand Duchy of Lithuania (therein below the GDL) evolves, correspondingly, the extent of social relations regulated by public law also changes.

2. Public-law institutes in the Statutes of Lithuania govern relations between the State (the Grand Duke) and political nation concerning formation of State policy, i.e. principles and boundaries of implementation of State power, also concerning participation of political nation in the process. The norms of the Statutes of Lithuania governing creation of public authorities, organisation of their activities and competence illustrate dissolution of public-power functions of the Ruler and emergence of respective institutional forms to implement them. The Statute of Lithuania of 1529 has established and fixed the consulting and cooperation mechanisms which were objectively unavoidable and *de facto* existed between the Ruler and the lords, and the Statutes of 1566 and 1588 reflect natural further division of functions of public power. While the Statute of

Lithuania of 1529 does not substantially contain a clear distinction between executive, judicial and legislative powers, and institutional forms of these functions are often confused, then in the Statutes of Lithuania of 1566 and 1588 the trend towards differentiation of the main functions of public power (legislative, executive and judicial) and their institutional forms becomes visible.

3. Division of functions of the Ruler's public power into several and more independent ones was regular: when establishing prerogatives of the Ruler in the Statutes of Lithuania, rights and freedoms of the inferiors are clearly defined, and importance of representative institutions increases; at the same time the distinction among functions of public power – legislative, executive and judicial – becomes clearer. Consolidation of the szlachta estate in the GDL and division of functions of public power, including emergence of their institutional forms were interrelated processes.

The purpose of public-law institutes in the Statutes of Lithuania of 1566 and 1588 was to draw limits of the public power in order to defend acknowledged rights and freedoms of the nobility, dominating in the GDL. Society of the GDL was an estate-society, and therefore the public-law institutes in the Statutes of Lithuania were designed to defend interests of the privileged estate of nobility. Analysis of evolution of the Statutes of Lithuania shows that in the GDL of the 16th century, thanks to favourable economic juncture and under conditions of complicated relations with the neighbouring countries, the noble managed getting the right to control most areas of political, social and economical life and thus managed to dominate in social structure of the society and became a closed privileged estate; and this situation was established with the help of legal norms of the Statutes of Lithuania fixing conditions for being a noble, conditions of proving one's origin and equating legal status of subjects within the estate. When public-law norms of the Statutes of Lithuania of 1566 and 1588 established the right of the noble to actively participate in formation of State policy through the institute of Seimas and granted exceptional right to hold official positions, they acquired mighty tools of political power. Domination of the estate of the nobles was fixed by very clear demonstration of limits of the Ruler's power and the freedoms of the noble, which had to be respected by the Ruler. Thus the public law in the Statutes of Lithuania is a means to fight against possible tyranny of the Ruler, a guarantee of freedoms of the noble, aimed at drawing of limits of public power.

4. On the basis of this research it can be claimed that even if ideological concept of public law is specific to modern legal system of Lithuania, but its

value load is different from that of the GDL's legal tradition: while the area of public law is unfoundedly expanded, experience of the Lithuanian legal tradition, stating that distinction of public law is a precondition of individual freedom, is pushed to oblivion. When naming the problems of the public-law category in modern legal system of Lithuania, it should be stated that the category of public law is used in contemporary legal doctrine as having many meanings, its content depends on context, its value load is different from that of the GDL's legal tradition and the practical significance of distinction of the public law is different as well.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

1. Kazlauskienė, R. The Idea of Division of Law into Public and Private and Its Impact on the System of the Statutes of Lithuania. *Jurisprudence*. 2008, 01(103): 72–78.
2. Kazlauskienė, R. Notion of Crime in the Statutes of Lithuania and Corpus Juris Canonici (Comparative Aspect). *Jurisprudence*. 2004, 61(53): 76–84.

CURRICULUM VITAE

**FIRST NAME,
LAST NAME:** Rūta Kazlauskienė

DATE OF BIRTH: 7 November 1977

**FAMILY
STATUS:** Married, child: Ieva Marija Kazlauskaitė (born on 2008)

EDUCATION: From 2001 – doctoral student in Mykolas Romeris University (law);
In 2000 graduated from Vilnius University, Faculty of Law, acquired professional qualification of lawyer, comparable to Master’s qualification degree.

WORK EXPERIENCE: 1999-2003 – Mobilisation Department under the Ministry of National Defence, senior specialist - Jurist.
2003-2004 – senior specialist in Department of Human Resources and Social Security in the Ministry of National Defence.
2004-2009 – senior specialist of the Commission on Tax Disputes under the Government of the Republic of Lithuania.

TRAININGS: Foreign Language Training:

2006-11-21–2007-02-27 courses	French Language
2005-02-01–2005-04-18 courses	French Language
2003-09-30–2003-10-01 Training	Legal English Language in EU
2003-09-30–2003-10-01 Seminar	Legal English Language in EU
2001-07-17–2001-07-17 courses	Intensive English Cours SLP 2332 by ND6001
2000-12-04–2000-12-04 courses	English language test SLP 2222 by ND6001

Information Technology:

2002-11-15–2002-11-25
courses Computer training user
certificate

Other training:

2007-04-16 –2007-04-23 Accounting and Auditing
courses
2007-03-08–2007-03-09 Income Tax
seminar
2007-02-22–2007-02-22 Features of non-
seminar contractual civil liability
2006-06-07–2006-06-09 The Transfer pricing and the
Academy of European Law Arbitration Convention
seminar
2006-12-13–2006-12-13 2006 financial reporting
seminar features
2006-11-09–2006-11-09 Application of provisions
seminar of VAT law
2006-10-26–2006-10-26 Law rules of contract case
seminar law
2005-12-16–2005-12-22 Financial reporting and
courses analysis
2005-03-24–2005-03-24 Tax harmonization in the
seminar European Union
2002-03-21–2002-03-21 Administrative dispute
seminar resolution problem
2001-12-05–2001-12-05 Civil Code of the Repub-
seminar lic of Lithuania Issues of
its practical application.
The second book: legal
persons
2001-11-09–2001-11-09 Civil Procedure Code
seminar (project overview)

Rūta Kazlauskienė

VIEŠOJI TEISĖ LIETUVOS STATUTUOSE IR JOS IŠLIEKAMOJI VERTĖ ŠIUOLAIKINEI LIETUVOS TEISINEI SISTEMAI

Santrauka

Aktualumas ir problematika. Šis darbas neabejotinai susijęs su šiuolaikinės teisės problemomis. Teisės skirstymas į viešą ir privatinę atgimsta šiuolaikinėje Lietuvos jurisprudencijoje: privataus ir viešo kategorijos naudojamos tiek teisminėje praktikoje⁷, tiek įstatymų leidyboje⁸. Tačiau pažymėtina, kad teisės

⁷ viešosios teisės, privatinės teisės sąvokos naudojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarime Nr.28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“. *Teismų praktika*. 2000, Nr.14, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 vasario 20 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“ patvirtintų Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitikties Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo išgaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai“ (bylos Nr. 19/05) ir kt., o sąvoka viešasis interesas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006 „Dėl sąvokos „viešasis interesas“ aiškinimo (CPK 49 straipsnio 1 dalis)“. *Teismų praktika*. 2006, Nr. 25; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 4 dalies (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 11 straipsnio (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija) 1, 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 7/04-8/04); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkto (2002 m. balandžio 2 d. redakcija), 16 straipsnio 7 dalies (1999 m. gegužės 13 d., 2001 m. gruodžio 11 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 03/04-15/04-05/06); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 23 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 10 straipsnio 12 dalies (2002 m. kovo 5 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1427 „Dėl privatizavimo objektų parengimo privatizuoti tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. rugpjūčio 10 d. redakcija) patvirtintos Privatizavimo objektų parengimo privatizuoti tvarkos (2002 m. rugpjūčio 10 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 13/05); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 30/03); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 „Dėl baltos cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d. redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija)“ (bylos Nr. 42/03); Lietuvos Respublikos Konstitucinio

skirstymas į viešą ir privatinę dažnai suvokiamas kaip aksioma, nereikalaujanti pagrindimo, t. y. kaip savaime suprantamas dalykas. Vis dėlto teisės mokslo ir praktikos gan dažnas minėtų kategorijų naudojimas reikalauja išsamaus tokio dualizmo tyrimo istoriniu aspektu, jo pagrindimo Lietuvos teisės tradicija. Taigi šio tyrinėjimo postūmiu tapo teisės skirstymo į viešą ir privatinę problema ir ypač šio teisės dualizmo pagrindimas Lietuvos teisės tradicija. Pažymėtina, kad tiriamoji problema apima kelis aspektus: visų pirma, – teisės skirstymo į viešą ir privatinę mokymo reikšmės Lietuvos Statutų teisės sistemai nustatymo, antra, – viešosios teisės institutų Lietuvos Statutuose analizę, ir, galop, – viešosios teisės problematikos Lietuvos teisės tradicijos požiūriu įvardijimą šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje 1940-1989 m. teisės sistema formuota neigiant teisės skirstymą į viešą ir privatinę, kadangi vienas iš socialistinės teisės doktrinos atributų buvo privatinės teisės egzistavimo neigimas. 20 a. pab. visuomeninių santykių pokyčių Lietuvoje išdava tapo visos teisės sistemos esminis pertvarkymas. Objektivi šio proceso pasekmė – Lietuvos teisės sistemos reintegracija į romanų-germanų teisės šeimą ir klasikinės teisės skirstymo į viešą ir privatinę teorijos atgimimas, sprendžiant asmens ir valstybės santykio problemą, ieškant būdų suderinti neišvengiamai kylančius prieštaravimus tarp kolektyvinio ir privataus prado, tarp socialinio stabilumo poreikio ir individo laisvės siekio.

Taigi šiuolaikinėje Lietuvos jurisprudencijoje viešosios ir privatinės teisės kategorijos naudojamos dažnai – pavyzdžių galime rasti tiek mokslinėje literatūroje, tiek teisės taikymo aktuose – tačiau tuo pačiu viešosios ir privatinės tei-

Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto Žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatoms, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatoms“ (bylos Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04) ir kt.

⁸ Viešosios teisės sąvoka naudojama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.1 str. 2 d., 1.10 str. 2 d. 1.81 str. 3 d., 6.271 str. 2 d., 6.321 str. 4 d. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262; viešojo intereso sąvoka naudojama Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5 str. 3 d., 41 str. 2 d. 49 str., 50 str., 83 str. 1 d., 144 str. 2 d., 146 str. 5 d., 150 str. 2 d., 320 str. 2 d., 353 str. 2 d., 365 str. 2 d. (2002 m. vasario 28 d. įstatymo Nr. IX-743 redakcija). *Valstybės žinios*. 2002, Nr.36-1340; viešųjų interesų sąvoka naudojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.89-2741; valstybės interesų sąvoka naudojama Lietuvos Respublikos darbo kodekso 2 str. 1 d. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.64-2569; visuomenės ir valstybės interesų sąvokos naudojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 str. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.37-1341.

sės santykio klausimas lieka atviras. Šiuo metu teisės skirstymo į viešą ir privatinę problema akivaizdi klasifikuojant galiojančią teisę, teoriniuose tyrinėjimuose, kuriais siekiama tobulinti teisinį reguliavimą, aiškinant teisės normas. Nepakankama atida šiai problemai sąlygoja neapibrėžtumą skirstant teisę į viešą ir privatinę, neadekvatų vienos ar kitos taikymą, o taip pat nustatant tarp jų santykį. Teisės istorijos, fundamentalaus teisės mokslo, vaidmuo šia prasme yra neginčijamas. Šiame kontekste viešosios teisės institutų identifikavimas Lietuvos Statutuose leistų formuoti naują požiūrį į šiuolaikines teisės problemas. Teisės skirstymo į viešą ir privatinę idėjos analizė teisės istorijos aspektu gali padėti kuriant efektyvų teisinį mechanizmą, palaikantį balansą tarp viešų valstybės, visuomenės interesų ir atskirų asmenų privačių interesų. Tai yra ko gero geriausias akstinas praeities patirties tyrimams.

Teisės skirstymo į viešą ir privatinę klausimas tampriai susijęs ir su teisės sampratos problema. Požiūris į būtinybę teisę skirstyti į viešą ir privatinę, tokio skirstymo reikšmė, jo kriterijai, vienų ar kitų teisės institutų priskyrimas viešai ar privatinei teisei daugiausia apsprendžiamas bendriausiais požiūriais į pačią teisę, todėl teisės dualizmo tyrinėjimas Lietuvos Statutuose pasitarnaus gilesniam jos suvokimui.

Tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai. Šio tyrimo tikslas – sisteminiu požiūriu ištyrus Lietuvos Statutų teisės normas, nustatyti santykį tarp viešosios ir privatinės teisės institutų Lietuvos Statutuose, taip pat pateikti Lietuvos Statutų viešosios teisės institutų analizę bei atskleisti šios Lietuvos teisės tradicijos išliekamąją vertę šiuolaikinei Lietuvos teisei sistemai. Šios problemos analizė, autorės nuomone, leis įvardyti bendriausius teisės vystymosi istorinius dėsningumus.

Aukščiau minėtam tyrimo tikslui pasiekti nustatomi tokie uždaviniai: apžvelgus teisės skirstymo į viešą ir privatinę mokymo istorinį vystymąsi iki 16 a., nustatyti šio skirstymo reikšmę Lietuvos Statutų teisės sistemai, apibrėžti viešosios teisės institutų Lietuvos Statutuose sąvoką, remiantis teisės, istorijos ir kitų mokslų pasiekimais kompleksiskai išanalizuoti viešosios teisės institutus Lietuvos Statutuose bei apžvelgus viešosios teisės problematiką šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje, atskleisti Lietuvos teisės tradicijos išliekamąją vertę.

Disertacijos tyrimo objektas yra Lietuvos Statutai, moksliniai tyrinėjimai Lietuvos Statutų bei viešosios teisės klausimais. Tyrinėjimo dalykas yra viešosios teisės institutai Lietuvos Statutų teisės sistemoje bei šiuolaikinės Lietuvos teisės normos, teismų praktika bei teisės doktrina viešosios teisės klausimu. Pažymėtina, kad šiame darbe Lietuvos Statutai tyrinėjami teisės istorijos aspektu, siejant su bendriausia teisės, kaip sistemos (Lietuvos Statutų teisės sistema suvokiama kaip kokybiškai aukštesnė už paprastą vidinę struktūrą kategorija),

samprata, su to meto teisinio mąstymo ypatumais, asmens, visuomenės ir valstybės santykio problema.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai šio tyrimo šaltiniai yra 1529 m., 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutai, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės, istorijos ir kitų mokslų literatūra. Informacinį šio darbo pagrindą sudaro tiek šiuolaikinės Lietuvos teisės normos, teismų praktika, tiek teisės normos, esančios Lietuvos Statutuose (viešosios teisės institutų tyrinėjimo pagrindu paimtas 1588 m. Lietuvos Statuto leidimas Peterburge (1811 m.), taip pat naudotasi pagalbinio šaltiniu – parankiniu abėcėliniu Lietuvos įstatymų žodynu,⁹ lygiagrečiai su 1588 m. Lietuvos Statutu viešosios teisės institutų raidai atskleisti yra pateiktos 1566 m. ir 1529 m. Lietuvos Statutų nuostatos). Kaip šaltinį šio darbo temai atskleisti galima įvardyti Petro Roizijaus Lietuvos Sprendimus (1563 m.)¹⁰.

Darbo mokslinis naujumas. Tyrimo naujumą lemia pasirinktos problemos analizės aspektas – Lietuvos Statutų bei šiuolaikinės teisės normos, teismų praktika, teisės doktrina tyrinėjami teisės skirstymo į viešą ir privatinę mokymo kontekste. Lietuvos teisės doktrinoje tai yra pirmas kompleksinis tyrimas, skirtas viešosios teisės institutų Lietuvos Statutuose problematikai.

Darbo reikšmė. Praktinę ir mokslinę tyrimo reikšmę apsprendžia jo aktualumas, naujumas ir išvados, kurios gilina ir plečia žinias apie viešosios teisės institutus Lietuvos Statutuose, tuo pačiu ir apie to meto asmens, valstybės ir visuomenės santykį, bendriausius teisės vystymosi istorinius dėsningumus, viešosios teisės kategorijos problematiką šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje. Šio darbo išvados gali būti naudojamos bendriausiose teoriniuose moksliniuose tyrinėjimuose, susijusiuose su teisės teorijos ir teisės istorijos problemomis, taip pat dėstant teisės istorijos kursą bei didaktiniais tikslais, siekiant pakelti bendriausių teisės žinių ir teisės kultūros lygį.

Tyrimo metu atliekama analizė, formuluojami teiginiai, išvados turėtų prisidėti prie viešosios teisės institutų sampratos formavimo, pasitarnauti gilesniam teisės supratimui, taigi galiausiai ir prie tinkamo įstatyminių nuostatų suvokimo ir vertinimo, tyrimo rezultatai svarbūs aiškinant šiuolaikinės teisės nuostatų esmę.

Ginamieji disertacijos teiginiai. Pagrindiniai ginamieji disertacijos teiginiai yra šie:

1. Lietuvos Statutų teisei būdinga vidinė logika, sistema, kurios kertinis akmuo – teisės skirstymas į viešą ir privatinę. Lietuvos Statutų tekstai liudija, jog Domicijaus Ulpiano mokymas LDK įgavo sisteminimo reikšmę. Lietuvos Statutuose teisės dualizmas atspindėjo kompromiso tarp pilietinės tautos ir vals-

⁹ *Ручной словарь или краткое содержание Польскихъ и Литовскихъ законовъ.* Санкт-Петербург, 1810.

¹⁰ Roizijus, P. *Lietuvos Sprendimai (1563 m.)*. Sudarytojas Andriulis V., iš lotynų kalbos vertė Dalia Dilytė. Vilnius, 2007.

tybės paiešką, keičiantis LDK saugomų vertybių prioritetams, atitinkamai keičiasi ir viešosios teisės reguliuojamų visuomeninių santykių apimtis.

2. Viešosios teisės institutai Lietuvos Statutuose reguliuoja santykius tarp valstybės (Didžiojo kunigaikščio) ir politinės tautos dėl valstybės politikos formavimo, t. y. dėl valstybinės valdžios įgyvendinimo principų ir ribų, o taip pat politinės tautos dalyvavimo šiame procese. Viešosios valdžios institucijų sudarymo ir jų veiklos organizavimą, kompetenciją reglamentuojančios Lietuvos Statutų viešosios teisės normos iliustruoja Valdovo viešosios valdžios funkcijų skaidymosi ir atitinkamų institucinių formų, skirtų jas įgyvendinti, atsiradimo tendencijas.

3. Viešosios teisės kategorija šiuolaikinėje Lietuvos teisės doktrinoje vartojama kaip daugiareikšmė, jos turinys priklauso nuo konteksto, vertybinis krūvis skiriasi nuo būdingo LDK teisės tradicijai, kita yra ir praktinė viešosios teisės išskyrimo reikšmė.

Disertacijos struktūros charakteristika. Šio darbo struktūra paklūsta tyrinėjimo logikai, apspęsta tikslų ir uždavinių. Disertaciją sudaro įvadas, penkios dalys, tyrinėjimo pagrindu suformuotos išvados, darbo pabaigoje pateiktas naudotų tyrimo šaltinių sąrašas, disertantės mokslinių publikacijų sąrašas.

Disertacijos mokslinį diskursą sudaro nuoseklus mokslinis tyrimas, pradedamas teisės dualizmo idėjos analize teisės istorijos aspektu ir jos reikšmės Lietuvos Statutų sistemai nustatymu, tęsiant viešosios teisės institutų Lietuvos Statutuose analize, viešosios teisės problematikos įvardijimu šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje, siekiant atskleisti Lietuvos teisės tradicijos išliekamąją vertę, ir baigiant išvadų formulavimu.

Pirmoje dalyje „Teisės dualizmo idėja ir jos reikšmė Lietuvos Statutų teisės sistemai“ nagrinėjamas teisės skirstymo į viešą ir privatinę idėjos atsiradimas senovės Romoje, Domicijaus Ulpiano klasifikacijos perėmimas viduramžių recepcijos išdavoje, pagrindžiama nuomonė dėl teisės dualizmo idėjos reikšmės Lietuvos Statutų teisės sistemai. Teigiama, kad Romėnų teisėje buvo atskirų pasisakymų dėl teisės skirstymo į viešą ir privatinę, tačiau to meto pozityvinėje teisėje šis skirstymas neturėjo sisteminės, funkcinės reikšmės. *Jus publicum* ir *jus privatum* kategorijas pradėjo priešinti tik vėlyvojo klasikinio periodo mokslas, o praktinė tokio skirstymo reikšmė įstatymleidystėje išryškėjo tik gerokai vėliau Vakarų Europoje. Daug didesnės tiek praktinės, tiek teorinės reikšmės teisės skirstymo į viešą ir privatinę klausimas įgavo 16 a., kai postglosatorių mokyklą keičia humanistų mokykla (t. y. humanistinė kryptis jurisprudencijoje, plačiausiai paplitusi tarp prancūzų teisininkų).

LDK teisės dualizmą įsisąmonino romėnų ir kanonų teisės poveikyje. LDK teorinės ir praktinės reikšmės teisės skirstymo į viešą ir privatinę mokymas įgavo 16 a. ir šia prasme LDK teisės palikimas įrodo Lietuvos teisės sistemos priklausomybę Vakarų teisės tradicijai. LDK istorinio vystymosi ypatybių

dėka susiklostė itin palankios sąlygos recepuoti teisės dualizmo idėją. LDK lokali valdžia dominavo, tačiau rėmė stiprios pasaulietinės LDK idėją, kaip priešpriešą Lenkijos karalystės ekspansijai. Todėl atsiradus kompromiso poreikiui tarp valstybės, kurią įkūnijo Didysis kunigaikštis, ir bajorų asmeninių interesų, teisės dualizmo idėja tampa itin paranki – tuomet Lietuvos Statutuose privatinė teisė iškyla kaip bajoro laisvės sfera, o viešajai teisei skirta nustatyti valdžios funkcionavimo ir formavimo tvarką, dichotomija „laisvas bajoras – valstybė“ sąlygojo dichotomiją „privatinė teisė – viešojo teisė“. Taigi visuomeninių santykių pobūdis buvo reikšmingas sudarant Lietuvos Statutus, t. y. nustatant teisinį reguliavimą visuomeniniams santykiams pagal valstybėje saugomų vertybių svarbą. Lietuvos Statutuose teisės normos sudarė logiškai nuoseklią sistemą – tačiau jos buvo grupuojamos ne šakiniu principu, kaip įprasta šiuolaikinėse teisinėse sistemose, o pagal Valdovo ir jo aplinkos politinių, karinių, ekonominių interesų reikšmingumą. Taigi viename skyriuje, vertinant šiuolaikinės teisės kategorijomis, galime surasti baudžiamosios, administracinės, civilinės, šeimos ar kitų teisės šakų teisės normų. Lietuvos Statutų teisei būdinga vidinė logika, sistema, kurios kertinis akmuo – teisės skirstymas į viešą ir privatinę. Lietuvos Statutuose teisės dualizmas atspindėjo kompromiso tarp pilietinės tautos ir valstybės paiešką. Kai valstybės pripažintų luomų ar atskirų socialinių grupių nariai santykiavo su valdžios struktūromis, pagal Lietuvos Statutus jie buvo viešosios teisės subjektais, o kai tarpusavyje dėl turtinių santykių, jie tapdavo privatinės teisės subjektais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viešojo teisė Lietuvos Statutuose yra ta sritis, kur teisinis reguliavimas kyla iš politinės sąjungos, susitarimo, centralizuoto elgsenos valdymo metodo, kurio pasekmė yra privalomojo pobūdžio teisės normos, o privatinė teisė – individų savireguliacijos sfera, skirta laisvai individų elgsenai reguliuoti, kur centrinis klausimas yra privačios nuosavybės klausimas. Riba tarp viešosios ir privatinės teisės institutų Lietuvos Statutuose kito – ją sąlygojo politiniai, ekonominiai, socialiniai ir kiti poreikiai konkrečiu LDK vystymosi etapu. Keičiantis LDK saugomų vertybių prioritetams, atitinkamai keičiasi ir viešosios teisės reguliuojamų visuomeninių santykių apimtis.

Antroje, trečioje ir ketvirtoje dalyse iš esmės analizuojami viešosios teisės institutai Lietuvos Statutuose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad disertacijoje tyrimas orientuotas į viešosios teisės institutus, kaip jie buvo įtvirtinti 1588 m. Lietuvos Statute, o 1529 m. ir 1566 m. Lietuvos Statutų teisės normos analizuojamos tiek, kiek tai būtina viešosios teisės institutų evoliucijai atskleisti. Visų pirma pateikiama Valdovo valdžios viešosios teisės instituto analizė – t. y. bendra charakteristika, jo pagrindinių prerogatyvų, įtvirtintų viešosios teisės normomis (patronato, užsienio politikos ir karinės) analizė. Šiose disertacijos dalyse taip pat tiriami ir Lietuvos Statutuose įtvirtinti bajorų laisvių, Ponų Tarybos bei Seimo, taip pat teisėjų ir teismų viešosios teisės institutai.

Valdovo teisinę padėtį apibrėžiančioms teisės normoms Lietuvos Statutuose skirtas svarbiausias vaidmuo, visose jo redakcijose jos dėstomos I skyriuje. Valstybėje, kurioje nebuvo nei etninio, nei kalbinio, nei religinio, nei kultūrinio vieningumo, vienintele siejančia jėga buvo ištikimybė valdančiajai dinastijai, taigi būtent Valdovas ginė viešą interesą, kuris sutapo su valdančiosios dinastijos interesu. Valdovo valdžia Lietuvos Statutuose gina viešą interesą, nes riboja savivalę, yra išlaisvinanti, o ne ribojanti jėga, priimtinesnė negu magnatų savivalė. Valdovo viešosios valdžios funkcijų skaidymasis į kelias savarankiškėjančias dėsningas: kol Valdovo įgalinimai buvo ribojami, tol pavaldinių laisvės aiškiai nebuvo aptariamoms, o atstovaujамųjų institutų vaidmuo menkas, kai Valdovo prerogatyvos buvo įtvirtinamos Lietuvos Statutuose, sudarant atsvarą diduomenei, aiškiai apibrėžiamoms ir pavaldinių teisės bei laisvės, o atstovaujамųjų institutų reikšmė didėja, tuo pačiu ryškėja ir takoskyra tarp viešosios valdžios funkcijų – tarp įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės. Prerogatyvų egzistavimas nereiškė, kad Valdovas galėjo veikti taip, kaip panorėjęs. Valdovas turėjo valdžią, nes jis buvo teisingumo garantas ir saugotojas, taigi buvo preziumuojama, kad jis turi elgtis pagal įstatymą (atvejai, kuomet Valdovas elgėsi ne pagal įstatymą, nebuvo aptariami). Teisė iš esmės formavosi ne iš Valdovo leidžiamų aktų, tai buvo visuomeninio konsensuso rezultatas, todėl Valdovas pakluso Lietuvos Statuto teisei, kurioje buvo įtvirtintos politinės tautos teisės.

LDK veikė tiek konsultaciniai, tiek prerogatyvos mechanizmai, valdymo mechanizmas negalėjo funkcionuoti be abiejų šių mechanizmų. Tam tikra socialinė tvarka buvo kuriama luomų reprezentacijos, konsultacinių mechanizmų dėka, nauju elementu tapo tai, kad Lietuvos Statutai teisiškai reguliavo tas valstybės gyvenimo sferas, kur anksčiau veikė vietos iniciatyva ir papročiai. 1529 m. Lietuvos Statutas įtvirtino, fiksavo konsultacinius ir bendradarbiavimo mechanizmus, objektyviai neišvengiamus, *de facto* egzistavusius tarp Valdovo ir magnatų, o 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutai atspindi dėsningą tolesnę viešosios valdžios funkcijų skaidymąsi, tolesnę santykių tarp Valdovo ir reprezentacinių institutų raidą. Bet kuriuo atveju Lietuvos Statutuose aptarta sistema turėjo konfliktų sprendimo ir reguliavimo potencialą ir čia ypatingai svarbios konsultacijų, pritarimo ir bendradarbiavimo procedūros. Valdovo įtaką apsprendė jo prerogatyvos, tačiau jos nebuvo statiškos, o be išmintingo ir atsargaus jų naudojimo prarasdavo efektyvumą. Mokslinėje literatūroje pernelyg ilgai santykiai tarp Valdovo ir atstovaujамųjų institutų gvildinti per nuolatinės kovos prizmę. Atsisakius konfrontacijos modelio, akivaizdu, kad stiprus Valdovas nebūtinai sąlygojo silpną Seimą ar Ponų tarybą – jeigu Valdovas tinkamai valdė, meistriškai naudojosi savo prerogatyvomis, konsultaciniai institutai dirbo jam, o ne prieš jį.

Korporatyvinių laisvių apsauga nuo galimų kėsinimusi yra neatskiriama 16 a. LDK visuomenės gyvenimo norma, taigi šlėktos teisinį statusą reglamentavo Lietuvos Statutų teisės normų sistema, kurios kertinis akmuo buvo teisės skirstymas į viešą ir privatinę: valstybėje dominuojančio luomo atstovai santykiuose su valdžios struktūromis buvo viešosios teisės subjektais, o tarpusavyje dėl turinių santykių – privatinės teisės subjektais. Visų trijų Lietuvos Statutų skyriuose, pavadintuose „Apie šlėktų laisves ir Didžiosios kunigaikštystės išplėtimą“, dėstomos teisės normos, priskirtinos viešosios teisės sričiai, nes jomis ginamų bajorų luomo, privalėjusio atlikti valstybės gynimo prievolę, narių interesų pažeidimas buvo tolygus valstybės politinių ir ekonominių pagrindų pažeidimui. Šių teisės normų dėstymui 1588 m. Lietuvos Statuto trečiojo skyriaus viduje būdinga tam tikra loginė seka, – visų pirma reglamentuojami santykiai tarp valstybės (Didžiojo kunigaikščio) ir politinės tautos (bajorų luomo narių) dėl valstybės politikos formavimo ir politinės tautos (bajorų luomo narių) dalyvavimo šiame procese, dėl valstybinės valdžios įgyvendinimo ribų (1–18 art.), nustatomos priklausomybės bajorų luomui sąlygos, kilmės įrodinėjimo tvarka ir sulyginamas subjektų teisinis statusas luomo viduje (19–30 art.), po jų seka teisės normos, reglamentuojančios bajorų luomo narių santykius su kitų LDK pripažintų luomų ar socialinių grupių nariais (31–35 art.), nustatomos laisves, sudarančios LDK ekonominius pagrindus, bei jų apribojimai viešaisiais interesais (36–51 art.). Taigi Valdovas neturėjo monopolijos valdžiai – už jo prerogatyvų ribų buvo neliečiamos šlėktos laisvės ir Lietuvos Statutai labai aiškiai apibrėžė Valdovo valdžios ribas, gerbti pavaldinių laisves reikė ieškoti galimybių jų gynybai, įstatymiškai jas įtvirtinti ir keisti nuostatas tik esant pritarimui. Teisė į gyvybę, laisvę ir nuosavybę buvo saugomos: pagal Lietuvos Statutus iš šlėktos negalima atimti gyvybę, laisvę ar nuosavybę be teismo, o jeigu įstatymas keitėsi, tai buvo daroma atsiklausius tų, kieno teisės tai lietė.

Lietuvos Statutų teisė fiksavo būdus, kuriais buvo sprendžiami ginčai ir konfliktai dėl teisės. Teismų institutų įtvirtinimas Lietuvos Statutuose buvo apspręstas viešojo intereso – tvarkos ir rimties LDK palaikymo poreikio, kurio tenkinimas negalimas be taikaus ginčų dėl teisės tarp konkuruojančių grupuočių sprendimo galimybės. Lietuvos Statutų viešosios teisės sričiai priskirtinos teisės normos detalčiai aptaria bajorų luomui priklausantiems subjektams reikšmingą teismų sistemą, jos formavimo, veiklos tvarką, o apie kitus teismus užsimenama ir jie aptariaami tiek, kiek tai reikšminga dominuojančio luomo narių interesams. 1529 m. Lietuvos Statuto galiojimo laikotarpiu institucine prasme nebuvo griežtai atskirtos teisingumo vykdymo ir valdymo funkcijos, vietos teritoriniai teismai nagrinėjo tiek baudžiamąsias, tiek civilines bylas, teisė ne tik bajorus, bet ir prasto luomo žmones, o 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutų nuostatos liudija pavietuose įdiegtus teritorinius bajorų luominius teismus, kurie specializavosi tam tikros kategorijos bylose, t. y. jų dalykinė kompetencija apibrėžta,

teisminės valdžios ir administracinės valdžios subjektai pavietuose ne visuomet sutampa. 1529 m. Lietuvos Statutui galiojant, instancinė teismų sistema buvo tik formavimosi stadijoje, bet kuriuo atveju, byla, nepriklausomai nuo jos pobūdžio ir reikšmės, galėjo tekti spręsti tiesiogiai Valdovo teismui, apeinant vietos teismus, būtent Valdovas buvo laikomas aukščiausiu teisėju ir teisingumo garantu. 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutuose nuosekliai siekiama įdiegti instancinę teismų sistemą, įkuriant visai bajorijai bendrus griežtai luominius pirmosios instancijos teismus pavietuose, numatant galimybę jų sprendimus skųsti aukštesnei instancijai, galop galutiniu arbitru ir aukščiausia instancija sprendžiant bajorų ginčus dėl teisės ir taikant 1588 m. Lietuvos Statuto teisės normas tampa teismas, o ne vykdomosios valdžios ar kita institucija. Pagal Lietuvos Statutus teisingumas vykdomas Valdovo vardu, tačiau Valdovas, galėdamas pavesti tam tikriems urėdams priimti reikiamus valdymo aktus, neturi galių pavesti subjektams, įgaliotiems vykdyti teisingumą, priimti atitinkamus sprendimus bylose. Taigi jau 1529 m. Lietuvos Statute, spręsdami bylą, įgalioti subjektai ne vykdo, o suvereniai taiko įstatymą, ir šia prasme teisingumo vykdymo funkcija tampa santykinai savarankiška. Subjektų, įgaliotų vykdyti teisingumą Valdovo vardu, nepriklausomumą Lietuvos Statutuose mėginama užtikrinti nuostata, įpareigojančia, sprendžiant bylą, teisiant, vadovautis tik Lietuvos Statutų teisės normomis, taip pat tuo, kad bent formaliai, spręsdami bylą jie yra niekam nepavaldūs.

Penktoje dalyje „Viešosios teisės problema šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje Lietuvos teisės tradicijos požiūriu“ įvardijama viešosios teisės problematika šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje Lietuvos teisės tradicijos požiūriu, praktinė išskyrimo reikšmė, atkreipiamas dėmesys į viešosios teisės kategorijos daugiareikšmiškumą šiuolaikinėje teisės doktrinoje.

Įvardijant viešosios teisės problematiką šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje, atskleidžiama išliekamoji Lietuvos teisės tradicijos vertė. Konstatuojama, kad viešosios teisės kategorija *de facto* naudojama kaip vertinamojo pobūdžio, sąlyginė kategorija, atspindinti tam tikras vertybines nuostatas, iš esmės viešosios teisės išskyrimas atspindi konkrečios visomenės vertybes, viešosios teisės kategorija esanti ideologinio pobūdžio. Todėl labai svarbu, kokį vertybinį krūvį talpdina savyje viešosios teisės kategorija. LDK teisės patirtis nurodo vertybinius orientyrus, aiškinant viešosios teisės prigimtį ir paskirtį, reikšmingus ir šiuolaikinei Lietuvos teisinei sistemai, tai yra tai, kas turi išliekamąją vertę iki šių dienų. Šio mokslinio tyrimo pagrindu įvardijant viešosios teisės Lietuvos Statutuose išliekamąją vertę, teigiama, kad nors ideologinė viešosios teisės koncepcija būdinga šiuolaikinei Lietuvos teisinei sistemai, tačiau jos vertybinis krūvis skiriasi nuo būdingo LDK teisės tradicijai: nepagrįstai plečiant viešosios teisės sritį, stumiami užmarštin Lietuvos teisės tradicijos patirtis, teigianti viešosios teisės kaip individo laisvės prielaidos išskyrimo paskirtį.

Teigiama, kad viešosios teisės funkcija Lietuvos Statutuose nėra vien organizuoti bendruomenę, – jos pirminė paskirtis iš tiesų yra neleisti, kiek tai yra įmanoma, sunaikinti asmeninės bajoro laisvės organizuotoje bendruomenėje, – įvardijant konkrečias bajoro laisves, kurios pripažįstamos valstybės ir saugomos viešąja teise, reglamentuojant viešosios valdžios institucijų, užtikrinančių šias laisves, sudarymą ir funkcionavimą. Viešosios teisės, kaip pasipriešinimo galimai tironijai, prievartai idėja persmelkia Lietuvos Statutus, jos paskirtis istorinėje retrospektyvoje buvo apriboti valstybės, kurią įkūnijo Valdovas, galimą savivalę bajoro atžvilgiu. Šia prasme Lietuvos Statutų teisė buvo skirta kompromisui tarp politinės tautos ir Valdovo interesų pasiekti, esminė teisės dualizmo egzistavimo priežastis – teisės socialinėje paskirtyje, t. y. interesų balanso užtikrinime, – viešosios ir privatinės teisės dualizmas akcentuotas tuomet, kai buvo įvardytos bajoro laisvės. Taigi Lietuvos teisės tradicijoje viešoji teisė buvo išskiriama kaip laisvės gynimo prielaida.

Sekant Lietuvos teisės tradicija, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos vertybės – asmens teisių ir teisėtų interesų apsauga bei gynimas ir viešasis interesas – neturėtų būti priešinos. Aiškinant teisės normas turėtų būti taikomas asmens teisių ir teisėtų interesų bei viešojo intereso pusiausvyros principas. Tačiau tokia viešosios teisės koncepcija šiuolaikinėje Lietuvos teisės doktrinoje kartais pamirštama.

Į Lietuvos šiuolaikinę teisę žvelgiant ne kaip į statišką, o kaip į dinamišką reiškinių, pažymėta, kad siekiama vis daugiau veiklos sričių reglamentuoti centralizuotai, neigiant subjektų autonomijos ir teisinio reglamentavimo iniciatyvos potencialą. Tačiau šiuolaikinės viešosios teisės srities maksimalaus išplėtimo idėja nepagrįsta jokiais objektyviais argumentais, o negatyvus požiūris į maksimalų asmeninės laisvės plėtimą teisėje grindžiamas dažnai abejotinais etiniais postulatais. Šiuolaikinė Lietuvos teisinė sistema su jos pretenzija viešosios teisės metodu reguliuoti pernelyg daug žmogaus veiklos sričių iš tiesų mažai geba organizuoti visuomenės gyvenimą ir užtikrinti individo laisvę organizuotoje bendruomenėje, bent jau daug mažiau negu teigia jos šalininkai. Šia prasme vertinant pagrindinę viešosios teisės Lietuvos Statutuose išskyrimo paskirtį jos gyvybingumo požiūriu, lieka tik apgailestauti. Sekant Lietuvos teisės tradicija, viešosios teisės reguliavimo metodas turėtų būti naudojamas tam, kad iš anksto aiškiai būtų apibrėžiamos valdžios ribos, užkertant kelią individo asmeninės laisvės srities uzurpavimui.

Pažymėta, kad Lietuvos Statutai buvo reikšmingu žingsniu realizuojant idėją, kad viešoji teisė – tai uždara sistema. Tai atitiko tuometinės LDK poreikius, kaip jie buvo suvokiami jos politinės tautos: viešoji teisė Lietuvos Statutuose yra pasipriešinimo galimai Valdovo tironijai, nepriklausomybės gynimo priemonė unijos su Lenkijos karalyste sąlygomis, tai bajoro laisvių garantas, jos tikslas – nustatyti viešosios valdžios ribas. Viešoji teisė, fiksuota Lietuvos Sta-

tutuose išliko bajoro laisvės garantu, nes negalėjo būti pakeista staiga, atskiro individo, įskaitant patį Valdovą, senatorius ir kitus aukščiausius valstybės urėdus, viešosios teisės normų buvo neįmanoma keisti savavališkai pagal užgaidą. Šiuolaikinėje visuomenėje laikoma, kad racionaliausia, greičiausia visas negeroves šalinti leidžiant naujus teisės norminius aktus, plečiant viešosios teisės metodu reguliuojamų visuomeninių santykių sritį, tuo pačiu pamirštant, kad toks būdas dažnai pernelyg greitas, kad būtų efektyvus, o teisės norminio akto poveikis turi gausybę šalutinių efektų, iš tiesų jį dažnai sunku numatyti. Įvertinus šiuolaikinės Lietuvos teisinės sistemos būklę istorinėje retrospektyvoje, tenka konstatuoti, kad būtent dėl minėtų aplinkybių viešosios teisės reglamentavimo sritis yra pernelyg išplėsta, o tokia padėtis vargu ar dera su Lietuvos teisės tradicijoje gyvavusiu idealu, t. y. viešosios teisės kaip individo laisvės prielaida.

Mokslinio tyrimo metodologija. Šis darbas nepretenduoja į visapusišką Lietuvos Statutų teisės institutų analizę, tad labai svarbu tiksliai apibrėžti tyrinėjimo ribas. Akivaizdu, kad moksliniai ginčai dėl Lietuvos Statutų vyksta dažniausiai pasirinkto analizės aspekto, metodo pagrindu. Šiuo metu pastebima tendencija, tyrinėjant teisę į ją žvelgti pragmatiškai, kaip į valstybės sankcionuotų taisyklių visumą, vis rečiau mėginant aiškintis, kodėl ir kaip ji vystėsi, kokia ji turi būti, taigi fiksuojant esamą momentą neieškoma teisės vystymosi dėsningumų. Ir vis dėlto šios taisyklės turi prasmę tik laikmečio, epochos pasaulėžiūros, mąstysenos, vertybių kontekste, o istoriniai teisės tyrinėjimai — visų pirma yra jų raidos dėsningumų pažinimas. Šiame darbe atsižengiama į praeityje reikšmingus teisės šaltinius – Lietuvos Statutus, – mėginant aiškintis juose fiksuotus viešosios teisės institutus, jų istorinės evoliucijos dėsningumus, atskleisti viešosios teisės sampratos kaitą šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje Lietuvos teisės tradicijos požiūriu. Tad istorinis metodas šiame darbe vyrauja – Lietuvos Statutų viešosios teisės institutai tyrinėjami, siejant su aplinkybėmis, kurioms esant susiklostė jais reguliuojami teisiniai santykiai.

Pažymėtina, kad dažniausiai istoriniai faktai vertinami per visiems gerai žinomų įvykių prizmę (pavyzdžiui, valstybės žlugimo ar kt.). Tuomet administraciniai, valstybės valdymo ir teisės šaltinių trūkumai, būdingi daugumai to meto valstybių, dažnai atrodo akivaizdžiais struktūriniais, esminiais sistemos trūkumais, kurie nulemia tam tikrą įvykių eigą. Taigi istoriniai procesai tyrinėjami tarsi žvelgiant į ateities įvykius, teisės istorija tyrinėjama, atspirties taško ieškant dabartyje arba bent jau kiek reikšmingesniame praeities įvykyje. Bet kuris reikšmingesnis įvykis gimdo daugybę paaiškinimų, kodėl jis turėjo įvykti, tokiu būdu susiduriame su problema, kai šiuolaikiniai stereotipai veikia teisės istorijos tyrinėjimus. Tačiau 16 a. valstybingumo ir teisės evoliucija buvo paženklinta krize, visa šio amžiaus įvykių raida rodo, kad politinio vystymosi procesas galėjo pakrypti ne nacionalinės valstybės formavimo, o bet kokia kita

linkme. Ekspansija – ekonominė, intelektualinė, dvasinė, taip pat kaip ir geografinė, – ir konfliktas – socialinis, religinis ir tarptautinis – raudona gija pėsmelia 16 a., jungdami į visumą permainas, susijusias su Renesansu, Reformacija, Kontreformacija. Todėl šiame tyrinėjime siekiama atsiriboti nuo determinizmo, laikomasi nuomonės, kad socialinės struktūros ir teisės institutai nebūtinai turi vystytis iš anksto nulemta kryptimi.

Pažymėtina, kad be istorinio, šio darbo temai atskleisti buvo naudojami ir kiti mokslinio tyrimo metodai: loginis, sisteminės analizės, teleologinis, dokumentų analizės, lyginamasis, lingvistinis, aprašomasis. Šių metodų kompleksinis taikymas turėjo didelę reikšmę tyrimo metu gautų apibendrinimų ir išvadų išsamumui, pagrįstumui ir patikimumui.

Disertacijoje taikytas sisteminės analizės metodas padėjo analizuoti problemas, kurių negalima tyrinėti atskirai nuo kitų, kurių atskleidimui būtina nagrinėti jų tarpusavio ryšius. Pažymėtina, kad minėto metodo taikymas šioje disertacijoje yra neišvengiamas, kadangi šio darbo tikslas – sisteminiu požiūriu iširti Lietuvos Statutų teisės normas.

Šio tyrimo dalykas sąlygojo būtinybę naudoti ne tik sisteminių ir istorinių metodus, o taip pat ir formaliosios logikos metodus: analizės, sintezės, indukcijos, dedukcijos, juos taikant sistemiskai Lietuvos Statutų viešosios teisės institutų analizei (dogmatinis metodas). Taigi siekiant mokslinio tiriamojo darbo tikslų, pasitelkti formaliosios logikos metodai, būtini, atskleidžiant Lietuvos Statutų teisės normų turinį, pateikiant išvadas ir apibendrinimus. Aiškinant teisės normų turinį, pateikiamos įvairios teisės ir istorijos mokslininkų nuomonės, kurioms, kritiškai jas vertinant, remiamasi arba jos atmetamos ir pasiūlomas kitoks teisės normų aiškinimo būdas. Remantis aprašomuoju metodu šioje disertacijoje pristatyta teisės skirstymo į viešąją ir privatinę koncepcija, jos istorinis vystymasis ir recepcija 16 a.¹¹

Disertacijoje taikytas lyginamasis metodas 1529 m., 1566 m., 1588 m. Lietuvos Statutų teisės normoms gretinti, siekiant pateikti viešosios teisės institutų analizę. Pažymėtina, kad 16 a. LDK viena greta kitos veikė įvairios sąlyginai savarankiškos teisės sistemos, įvairūs teisės šaltiniai — žemės, sričių, tautinių mažumų privilegijos, privilegijos Bažnyčiai ir Kanonų teisė, privilegijos miestams ir Magdeburgo teisė, paprotinės teisės normos, Lietuvos Statutai, Seimo konstitucijos. Taigi akivaizdu, kad minėtos sąlyginai savarankiškos teisės sistemos pakankamai ilgą laiką tiesiogiai veikė greta Lietuvos Statutų teisės normų, todėl šiame darbe siekiama žvelgti į Lietuvos Statutų teisės sistemą tuo metu greta egzistavusių teisės sistemų kontekste.

¹¹ Šis tyrimas apima gan didelę laiko atkarpą, kadangi mokymo apie teisės skirstymą į viešą ir privatinę atsiradimas tradiciškai siejamas su Ulpiano vardu, o būtinybę bent trumpai apžvelgti šio mokymo esmę apsprendžia LDK teisės sistemos pobūdis.

Šiame darbe nagrinėjami viešosios teisės institutai teisine prasme, t. y. kaip jie buvo suprantami ir įtvirtinti Lietuvos Statutuose. Lietuvos Statutų teisės normų turinio aiškinimui didelės reikšmės turėjo lingvistinis metodas, nes jas analizuojant atsižvelgta į gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tyrinėjamų šaltinių specifika lėmė, kad siekiant atskleisti teisės normų turinį, buvo pasitelkti dokumentai skirtingomis kalbomis, įtvirtinantys tas pačias Lietuvos Statutų teisės normas¹². Siekiant atskleisti teisės normų turinį taikyti dokumentų analizės metodai (tiek klasikinės (tradicinės), tiek kontent analizės (formalizuotos), tap pat teleologinis metodas – atskleidžiant tam tikrų Lietuvos Statutų teisės normų evoliuciją, orientuotasi į tų teisės normų keliamus tikslus.

Išvados. Teisės istorijos mokslo vidinė logika sąlygoja teorinių dėsningumų paiešką. Šio mokslinio tyrimo pagrindu galima teigti, kad :

1. Lietuvos Statutų sistemos pagrindinis tikslas – balanso tarp viešųjų ir privačių interesų užtikrinimas teisinėmis priemonėmis, todėl teisės normų dėstymui būdinga vidinė logika, atsižvelgiant į jų santykį su viešąja ar private teise. Lietuvos Statutų tekstai liudija, jog Domicijaus Ulpiano mokymas LDK įgavo sisteminimo reikšmę, sugebėta kūrybiškai panaudoti svetimą patirtį, neprarandant savitumo. Atsiradus kompromiso poreikiui tarp valstybės, kurią įkūnijo Didysis kunigaikštis, ir bajorų asmeninių interesų, teisės dualizmo idėja

¹² Viešosios teisės institutų tyrinėjimo pagrindu paimtas 1588 m. Lietuvos Statuto leidimas Peterburge (1811 m.) lenkų ir lygiagrečiai rusų kalba (1588 m. Lietuvos Statutas originalo – kanceliarine slavų kalba pirma kartą buvo išspausdintas 1588 m. Vilniuje, o vėliau kaip kontrafaktinis leidinys, t. y. nenurodant spausdinimo 1588-1600 metais datos, pakartotas dar du kartus. Sekantys jo leidimai pasirodė 1614, 1619, 1648, 1744, 1786, 1819 metais išversti į lenkų kalbą, o 1811 m. leidimas lenkų ir lygiagrečiai rusų kalba, 1854 m. mokslo tikslais jis buvo išleistas Maskvoje. Lietuvai 1918 m. atkūrus valstybingumą ir minint šio statuto pasirodymo 350 m. jubiliejų, Kaune 1938 m. buvo išspausdintas 1588 m. Lietuvos Statuto autentiškas tekstas (Lappo, I. *1588 m. Lietuvos Statutas*. Tekstas. t 2. Kaunas, 1938), vėliau, minint šio statuto 400 metų jubiliejų, 1989 m. pakartotinai jis buvo išleistas Minske, įvardinant *Statut Vialikaga Kniastva Litouskaga 1588. Teksty. Davednik. Kamentaryi*) Pažymėtina, kad 1529 m. ir 1566 m. Lietuvos Statutai nebuvo spausdinti iki pat 19 a. vidurio ir išliko įvairiais variantais (nuorašais) rankraščiuose. Naudotasi 1529 m. Lietuvos Statuto 2001 m. leidimu: *Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.)*. Valikonytė, I.; Lazutka, S.; Gudavičius, E. Vilnius: Vaga, 2001 (paminėti dar keli 1529 m. Lietuvos Statuto leidimai: teisės mokslų daktarės Jonės Deveikės, išspausdintas 1971 m. Čikagoje ir įvardytas „*Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos 1529 metų Statutas*“, šio Statuto 1960 m. leidimas Minske, kurį redagavo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius Konstantinas Jablonskis, taip pat Olandijos mokslininko Karlo von Loewe 1529 m. Lietuvos Statuto vertimas į anglų kalbą (*The Lithuanian Statute of 1529. Translated and edited with and commentary*. Leiden, 1976.), 2002 m. pakartotas ir šio statuto vertimas į anglų kalbą (*Lietuvos Statutas. The Statute of Lithuania. Statuta Lituaniae*. 1529. V., 2002.)) bei 1566 m. Lietuvos Statuto Minsko leidimu (*Другий (Волинський) Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года*. Мінск, 2003.), taip pat paminėtinas 1566 m. Lietuvos Statuto Krokuvos leidimas (*Statut Litewski drugiej redakcyi (1566)* wyd. Piekosonski F. - *Archiwum komisji prawniczej*. t. 7. Krakow, 1900) bei 1855 m. leidimas Maskvoje.

tampa itin paranki – tuomet Lietuvos Statutuose privatinė teisė iškyla kaip bajoro laisvės sfera, o viešajai teisei skirta nustatyti valdžios funkcionavimo ir formavimo tvarką, dichotomija „laisvas bajoras – valstybė“ sąlygoja dichotomiją „privatinė teisė – viešoji teisė“. Valstybinės svarbos viešosios teisės normų – apibrėžiančių Valdovo teisinę padėtį, valstybės pripažintų luomų ar atskirų socialinių grupių narių teisinę padėtį santykyje su valdžios struktūromis, valstybinės valdžios institucijų veiklos organizavimą – dėstymas Lietuvos Statutuose patvirtina, kad keičiantis LDK saugomų vertybių prioritetams, atitinkamai keičiasi ir viešosios teisės reguliuojamų visuomeninių santykių apimtis.

2. Viešosios teisės institutai Lietuvos Statutuose reguliuoja santykius tarp valstybės (Didžiojo kunigaikščio) ir politinės tautos dėl valstybės politikos formavimo, t. y. dėl valstybinės valdžios įgyvendinimo principų ir ribų, o taip pat politinės tautos dalyvavimo šiame procese. Viešosios valdžios institucijų sudarymo ir jų veiklos organizavimą, kompetenciją reglamentuojančios Lietuvos Statutų viešosios teisės normos iliustruoja Valdovo viešosios valdžios funkcijų skaidymąsi ir atitinkamų institucinių formų, skirtų jas įgyvendinti, atsiradimą. 1529 m. Lietuvos Statutas įtvirtino, fiksavo konsultacinius ir bendradarbiavimo mechanizmus, objektyviai neišvengiamus, *de facto* egzistavusius tarp Valdovo ir magnatų, o 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutai atspindi dėsninę tolesnį viešosios valdžios funkcijų skaidymąsi. Jei 1529 m. Lietuvos Statute iš esmės nėra aiškios takoskyros tarp vykdomosios ir teisminės valdžios bei tarp įstatymleidystės, šių funkcijų institucinės formos dažnai tapatinamos, tai 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutuose ryškėja pagrindinių viešosios valdžios funkcijų (įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisingumo vykdymo) bei jų institucinių formų diferencijavimo tendencija.

3. Valdovo viešosios valdžios funkcijų skaidymasis į kelias savarankiškesnias dėsningas: Valdovo prerogatyvas įtvirtinant Lietuvos Statutuose, aiškiai apibrėžiamos ir pavaldinių teisės bei laisvės, o atstovaujiamųjų institutų reikšmė didėja, tuo pačiu ryškėja ir takoskyra tarp viešosios valdžios funkcijų – tarp įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės. LDK šlėktos luomo narių konsolidavimasis ir viešosios valdžios funkcijų skaidymasis bei jų institucinių formų atsiradimas buvo tarpusavyje susiję procesai.

Viešosios teisės institutų 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutuose tikslas – nustatyti viešosios valdžios ribas, kad būtų apgintos dominuojančio LDK bajorų luomo narių pripažintos teisės ir laisvės. LDK visuomenė buvo luominė, todėl viešosios teisės institutų Lietuvos Statutuose paskirtis – ginti privilegijuoto bajorų luomo narių interesus. Lietuvos Statutų evoliucijos analizė rodo, kad 16 a. LDK palankios ekonominės konjunktūros dėka ir sudėtingų santykių su kaimynystėje esančiomis valstybėmis sąlygomis bajorai sugebėjo išsikvoti teisę kontroliuoti daugelį politinio, socialinio, ekonominio gyvenimo sričių, taigi socialinėje visuomenės struktūroje bajorai dominavo, tapo uždaru privile-

gijuotu luomu ir ši padėtis yra įtvirtinta Lietuvos Statutų viešosios teisės normomis, nustatančiomis priklausomybės bajorų luomui sąlygas, kilmės įrodinėjimo tvarką ir sulyginančiomis subjektų teisinį statusą luomo viduje. 1566 m. ir 1588 m. Lietuvos Statutų viešosios teisės normomis įtvirtinus bajorų teises aktyviai dalyvauti formuojant valstybės politiką per Seimo institutą ir išskirtinę teisę užimti pareigybes, jų rankose atsidūrė galingi politinės valdžios svertai. Bajorų dominavimas įtvirtinamas labai aiškiai nurodant Valdovo valdžios įgyvendinimo ribas, bajorų laisves, su kuriomis teko skaitytis Valdovui. Taigi viešoji teisė Lietuvos Statutuose yra pasipriešinimo galimai Valdovo tironijai priemonė, tai bajoro laisvių garantas, jos tikslas – nustatyti viešosios valdžios ribas.

4. Šio mokslinio tyrimo pagrindu įvardijant viešosios teisės Lietuvos Statutuose išliekamąją vertę, galima teigti, kad nors ideologinė viešosios teisės koncepcija būdinga šiuolaikinei Lietuvos teisinei sistemai, tačiau jos vertybinis krūvis skiriasi nuo būdingo LDK teisės tradicijai: nepagrįstai plečiant viešosios teisės sritį, stumiama užmarštin Lietuvos teisės tradicijos patirtis, teigianti viešosios teisės kaip individo laisvės prielaidos išskyrimo paskirtį. Įvardijant viešosios teisės kategorijos problematiką šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje, konstatuotina, kad viešosios teisės kategorija šiuolaikinėje teisės doktrinoje vartojama kaip daugiareikšmė, jos turinys priklauso nuo konteksto, vertybinis krūvis skiriasi nuo būdingo LDK teisės tradicijai, kita yra ir praktinė viešosios teisės išskyrimo reikšmė.

Disertacija baigiama literatūros ir mokslinių publikacijų sąrašu.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Kazlauskienė, R. Teisės skirstymo į viešąją ir privatinę idėja bei jos reikšmė Lietuvos Statutų sistemai. *Jurisprudencija*. 2008, 01(103): 72–78.
2. Kazlauskienė, R. Nusikaltimo samprata Lietuvos Statutuose ir Corpus Juris Canonici (lyginamasis aspektas). *Jurisprudencija*. 2004, 61(53): 76–84.

CURRICULUM VITAE

**VARDAS,
PAVARDĖ:**

Rūta Kazlauskienė

GIMIMO DATA:

1977 m. lapkričio 7 d.

**ŠEIMYBINĖ
PADĖTIS:**

ištekėjusi, vaikas: Ieva Marija Kazlauskaitė (gim. 2008)

IŠSILAVINIMAS:

nuo 2001 m. – Mykolo Romerio universiteto doktorantė (teisė);
2000 m. baigtas Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas, įgyta teisininko profesinė kvalifikacija, atitinkanti magistro kvalifikacinį laipsnį.

DARBO PATIRTIS:

1999 m. – 2003 m. – Mobilizacijos departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos vyr. spec.-juristė
2003 m. – 2004 m. – Krašto apsaugos ministerijos Personalo ir socialinės saugos departamento vyr. spec
2004 m. – 2009 m. – Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vyr. spec.

**KONFERENCI-
JOS, MOKY-
MAI, STAŽUO-
TĖS**

**Užsienio kalbų
mokymai:**

2006-11-21–2007-02-27 mokymo kursai	Prancūzų kalba
2005-02-01–2005-04-18 mokymo kursai	Prancūzų kalba
2003-09-30–2003-10-01 mokymo kursai	Teisinė anglų kalba ES
2003-09-30–2003-10-01 seminaras	Teisinė anglų kalba ES
2001-07-17–2001-07-17 mokymo kursai	Intensyvūs anglų kalbos kursai SLP 2332 pagal ND6001
2000-12-04–2000-12-04 mokymo kursai	Anglų kalbos testas SLP 2222 pagal ND6001

**Informacinės
technologijos:**

2002-11-15–2002-11-25 mokymo kursai	Europos kompiuterio vartotojo pažymėjimas
--	--

Kiti mokymai:

2007-04-16 – 2007-04-23	mokymo kursai	Buhalterinė apskaita ir auditas
2007-03-08–2007-03-09	seminaras	Gyventojų pajamų mokestis
2007-02-22–2007-02-22	seminaras	Deliktinės civilinės atsakomybės ypatumai
2006-12-13–2006-12-13	seminaras	2006 m. finansinės atskaitomybės rengimo ypatumai
2006-11-09–2006-11-09	seminaras	PVM įstatymo nuostatų taikymas ir PVM, sumokėto ES valstybėse, susigrąžinimas. Kiti aktualūs mokesčių įstatymų komentarai
2006-10-26–2006-10-26	seminaras	Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje
2005-12-16–2005-12-22	mokymo kursai	Finansinė atskaitomybės sudarymas ir jos analizė
2005-03-24–2005-03-24	seminaras	Mokesčių derinimas Europos Sąjungoje
2002-03-21–2002-03-21	seminaras	Administracinių ginčų sprendimo problemos
2001-12-05–2001-12-05	seminaras	LR Civilinis kodeksas. Praktiniai taikymo aspektai. Antroji knyga: juridiniai asmenys
2001-11-29–2001-11-29	mokymo kursai	Valstybės tarnybos įstatymo ir darbo sutarties įstatymo taikymo valstybės tarnautojams praktika
2001-11-09–2001-11-09	seminaras	Naujo LR Civilinio Proceso Kodekso projekto apžvalga